

به نام خدا

پیش بینی افت تحصیلی دانش آموزان بر اساس میزان مهارت‌های ارتباطی معلمان

مؤلف :

نسرین عیسی زاده

انتشارات بامن

(با همکاری سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: عیسی زاده، نسرین، ۱۳۵۷-
عنوان و نام پدیدآور: پیش بینی افت تحصیلی دانش آموزان بر اساس میزان مهارتهای ارتباطی معلمان/
مؤلف نسرین عیسی زاده.
مشخصات نشر: انتشارات بامن، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۴۶ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۳۰۰-۵۹-۷
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص ۴۶-۴۱.
موضوع: افت تحصیلی - مهارتهای ارتباطی معلمان
رده بندی کنگره: GV۷۱۱
رده بندی دیویی: ۸۰۰
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۱۴۱۷۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: پیش بینی افت تحصیلی دانش آموزان بر اساس میزان مهارتهای ارتباطی معلمان

مؤلف: نسرین عیسی زاده

ناشر: انتشارات بامن

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲

چاپ: زربرد

قیمت: ۴۲۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۳۰۰-۵۹-۷

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

۴.....	فصل اول
۴.....	کلیات
۴.....	مقدمه
۱۱.....	اهمیت موضوع
۱۵.....	فصل دوم
۱۵.....	مبانی نظری
۱۵.....	ادبیات موضوع
۱۵.....	بخش اول- مقوله آموزش و یادگیری و افت تحصیلی
۱۷.....	نظریه های افت تحصیلی
۱۸.....	نظریه ی کارکردگرایی
۱۸.....	نظریه ی تضاد
۱۹.....	نظریه بازتولید
۱۹.....	بخش دوم-ارتباطات انسانی و مهارت ارتباطی معلمان
۲۴.....	تعاریف مهارت‌های ارتباطی به صورت زیر آمده است :
۳۰.....	انواع مهارت‌های ارتباطی به صورتهای زیر تقسیم می شود:
۳۴.....	نظریه های ارتباطات انسانی
۳۴.....	نظریه انفجار زبان
۳۴.....	نظریه تقلید از دیگران
۳۵.....	نظریه نیاز و ارتباطات مؤثر
۳۶.....	نظریه تعادل
۳۶.....	نظریه عزت نفس
۳۷.....	نظریه مراجع - محوری کارل راجرز
۳۸.....	ارتباطات انسانی و فرآیند یاددهی - یادگیری
۳۸.....	بخش سوم- پیشینه موضوع

فصل اول

کلیات

مقدمه

در دنیای پیچیده امروز، هر کشور و ملتی با هر دیدگاه و اعتقادی و با هر نظام سیاسی و اجتماعی به مسائل آموزش عالی توجه خاص دارد. این امر از یک سو اهمیت تعلیم و تربیت و از سوی دیگر نیازمندی زندگی انسان را به این مسئله نشان می دهد. امروزه آنچه به عنوان تمدن و فرهنگ افتخار آمیز انسانی از آن یاد می-شود دستاورد و دانشی است که بر اساس نظام آموزشی بنیان یافته است. در این میان افت تحصیلی یک پدیده رایج و مهم در مراکز آموزشی است زیرا هر ساله از این طریق تعداد زیادی از منابع و استعداد های بالقوه انسانی تلف شده و آثار شوم و ناگواری در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی برجای می گذارد.

در مورد افت تحصیلی تعابیر و تعاریف متفاوتی ارائه شده که وجه مشترک همه آنها، ناتوانی و شکست در انجام و اتمام موفقیت آمیز دوره تحصیلات رسمی است. (ملکی، ۱۳۷۹: ۱۱)

ورود به مدرسه نقطه آغازی برای حرکت مداوم در مسیر آموزش است اما در بین راه عواملی موجب کند شدن حرکت دانش آموزان در مسیر تحصیل یا ترک تحصیل آنها می شود. این مسئله هر سال مقدار زیادی از منابع مالی انسانی را به هدر می دهد و آثار مخرب و جبران ناپذیر در حیات فردی و اجتماعی فرد بر جای می گذارد. از آنجا که افت یا پیشرفت تحصیلی با نظام آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی جامعه ارتباط

تنگاتنگی دارد، بررسی آن مستلزم دقت نظر و ارزیابی دقیق می باشد. (سلسبیلی، ۱۳۸۴: ۲۸).

شکست یا افت تحصیلی چیزی را اندازه گیری می کند که بر گروهی از دانش آموزان در یک دوره از زمان اتفاق می افتد و مشخص می کند که چه تعداد از کسانی که کلاس معینی را شروع کرده بودند دچار افت شده اند. این نرخ نشان دهنده نسبت دانش آموزانی است که مدرسه را قبل از اتمام سال تحصیلی و بدون تمام کردن برنامه دبیرستان ترک می کنند، اعم از اینکه سال بعد برگردند یا خیر. (سهرابی ۱۳۸۴: ۱۵۰).

افت تحصیلی، کاهش عملکرد تحصیلی یا درسی دانش آموزان از سطح رضایت بخش به سطح نامطلوب است (بیابانگرد، ۱۳۷۵: ۶).

انواع افت رامیتوان به دودسته کمی و کیفی تقسیم کرد: افت کمی عبارت‌است از درصدی از دانش آموزانی کدوره ی آموزشی که به سبب مردودشدن یا ترک تحصیل نتوانسته اند آن دوره را با موفقیت بگذرانند. افت کیفی عبارت‌است از نارسایی در رسیدن به اهداف تعیین شده و یا عدم تحقق بخشی از این هدفها (نریمانی، ۱۳۷۱). علل و عوامل متعددی باعث ایجاد افت تحصیلی یا اتلاف در نظام آموزش و پرورش می گردند. (سجادی، ۱۳۷۳)

عوامل افت تحصیلی را می توان در سه دسته کلی فردی، اجتماعی و خانوادگی، آموزشگاهی مورد بررسی قرارداد: (۱) عوامل فردی: شامل هوش، توجه و دقت، انگیزه، هیجانات و آشفتگی های عاطفی و نارسائی های جسمی. (۲) عوامل اجتماعی و خانوادگی: شامل روابط خانوادگی، فقر مالی و اقتصادی، فقر فرهنگی والدین، فقدان والدین یا والد. (۳) عوامل آموزشگاهی مدرسه: شامل شیوه تدریس معلم، برنامه درسی مدرسه، پیشداوری معلم، شرایط فیزیکی کلاس، ارزیابی های نادرست معلمان از عملکرد دانش آموزان، کمبود معلم مجرب، آموزش دیده و علاقه مند به تدریس و تحت پوشش قرار نگرفتن دانش آموزان واجب التعلیم. و دارای قسمتهای زیر است:

(۱) روابط مبتنی بر محبت، احترام و اعتماد متقابل میان معلم و دانش آموز هم موجب می شود تا دانش آموز به معلم وابسته نشود و هم انگیزه تحصیلی او را افزایش دهد. (اجتناب از تنبیه شدید و مکرر، اجتناب از شوخی، پرهیز از پیش داوریهای غیرمنصفانه، ثبات داشتن و بخشنده بودن، اجتناب از روابط وابستگی‌زا)

۲) عدم امکان‌ات‌مطلوب تحصیلی و تسهیلات مطلوب یکی دیگر از عوامل مؤثر در افت تحصیلی است. کمبود معلمان مجرب، باسواد و توانا در انتقال مطالب و موضوع‌های درسی به دانش‌آموزان به خصوص در مقاطع تحصیلی راهنمایی و دبیرستان، وجود ضعف در روش‌های تدریس و تکیه بر محفوظات، تراکم جمعیت کلاس، فشردگی برنامه‌های درسی، کمبود کتاب درسی و کمک آموزشی، دایر نبودن رشته تحصیلی مورد علاقه دانش‌آموزان در مدرسه، نارسایی در سرویس بهداشتی، دوری فوق‌العاده مدرسه از محل سکونت دانش‌آموزان، سختی رفت و آمد و... از عوامل قابل توجه در ایجاد افت تحصیلی است.

۳) ارزشیابی، نوع آزمون‌ها و محتوای پرسش‌های امتحانی یکی از مسائل مهم در میزان افت تحصیلی است. اغلب سؤالات امتحانی که بر محفوظات و یادآوری مفاهیم استوارند تا بر هدف‌های رفتاری که کتاب درسی به خاطر آن تهیه شده است. اینگونه سؤالات فرآیندهای عالی ذهن مانند درک و فهم، به کار بستن، تجزیه و تحلیل، ترکیب و ارزشیابی را مورد سنجش قرار نمی‌دهد.

۴) مهارت معلمان، معلمانی که در نظر دانش‌آموزان سخت‌گیرتر و متوقع‌تر هستند، معلمانی که توانایی برقراری سریع نظم را در کلاس دارا هستند، معلمانی که به طور منظم از کار خود ارزیابی می‌کنند، معلمانی که به دانش‌آموز کمک می‌کند تا به اهمیت مطالب پی ببرد و بتواند بین مطالب فرعی و اصلی تمییز دهد در حرفه معلمی موفق‌تر و دانش‌آموز آنها از پیشرفت تحصیلی بهتری برخوردارند.

تحقیقات بی‌شمار نشان داده است که بسیاری از مشکلات اخلاقی و اجتماعی نوجوانان ما حاکی از جذاب‌نبودن محیط مدارس و کشمکش‌های دانش‌آموزان با معلمان و افت تحصیلی آنان بوده است. لذا وجود مدیریت کارآمد معلمان و ایجاد شرایط لازم برای تسهیل در امر یادگیری در کلاس درس که مطابق نیازها و ویژگی‌های فراگیران باشد، لازمه‌ی جامعه‌ی امروزی و راه‌گشایی بسیاری از مشکلات نوجوانان می‌باشد. بنابراین اگر معلم در این سیستم با نگرش صحیح و طراحی آموزشی و مدیریت کارآمد اقدام کند، نتیجه‌ی این فرآیند به‌نحو مطلوب خواهد بود.

مهمترین مهارتی که یک معلم بدان نیاز دارد و در واقع این مهارت پیش نیاز یا پایه سایر مهارت‌های روان‌شناختی دیگر می‌باشد مهارت «ایجاد ارتباط» است، به عبارتی مهارت ایجاد

روابط انسانی مؤثر و مناسب با دانش آموزان است. زیرا ایجاد ارتباط تنها وسیله دریافت اطلاعات از دانش آموزان است. همچنین این امر معلم را در راه رسیدن به هدف های تدریس یاری می دهد و شرایط مناسب را جهت تسهیل یادگیری دانش آموزان فراهم می کند. ایجاد ارتباط صحیح یکی از مهمترین مهارت های حرفه ی معلمی محسوب می شود و به همین جهت لازم است که معلم بیش از هر مهارت دیگری آن را پرورش دهد (کوثری، ۱۳۸۹: ۵).

مهارت‌های ارتباطی به رفتارهای ی اطلاق میشود که به فرد کمک میکند عواطف و نیازهای خود را به درستی بیان کند و به اهداف بین فردی دست یابد (نیکدل، ۱۳۸۹: ۴). داشتن مهارت‌های ارتباط که جزئی از مهارت‌های معلمان می باشد بخش مهمی از لوازم ضروری برای ایفای مناسب نقش‌های مختلف اجتماعی از جمله نقش معلمی است. بعضی از معلمان آن قدر از مهارت‌های ارتباطی برخوردارند و به شیوه‌ای مؤثر به کار می‌گیرند که شخصیتشان همانند یک آهن ربا همه را به خود جذب می‌کند و برخی نیز به جهت فقدان یا ضعف مهارت های ارتباطی مؤثر موجب «دیگرانگریزی» میشوند. متأسفانه بسیاری دیده شده که برخورد و رابطه نامناسبی کم علم سبب تحقیر یک دانش آموز و درس‌گریزی او می‌شود. (امینی، ۱۳۷۷: ۳۷)

به طور خلاصه از جمله علل و عوامل آموزشگاهی می توان به موارد زیر اشاره کرد: تراکم برنامه های درسی، عدم برنامه ریزی تحصیلی مناسب، عدم وجود مهارت کافی معلمان (مانند مهارت ارتباطی) و عدم ارتباط بین معلمان و دانش آموزان، عدم انطباق هدف و محتوی آموزشی با علایق دانش آموزان، نامناسب بودن روشهای آموزشی، ارزیابی های نادرست از عملکرد دانش آموزان، کمبود فضاهای آموزشی، حفظ طوطی وار مطالب جزئی و کم اهمیت (سجادی، ۱۳۷۳).

عوامل مؤثر بر افت تحصیلی را بر دو قسمت کلی عوامل داخلی و عوامل خارجی نیز تقسیم می شود.

عوامل داخلی عواملی هستند که عمدتاً مربوط به خود سازمان آموزش و پرورش می‌باشد و از دورن سازمان سرچشمه می‌گیرد مانند نامتناسب بودن هدفها و محتوای برنامه با

نیازهای، استعدادها و علایق فراگیران، نامناسب بودن روشهای برنامه‌ها و امکانات آموزش و پرورش با محتوای برنامه‌ها، نامتناسب بودن فضای آموزشی مدرسه و کلاس و...

عوامل خارجی عواملی هستند که مربوط به خود نظام آموزش و پرورش نمی‌شوند. بلکه خارج از نظام آموزش و پرورش بر کار این سازمان تاثیر می‌گذارند و باعث افت تحصیلی دانش آموزان می‌شوند.

(معیری، ۱۳۷۰: ۲۵).

از جمله عوامل خارجی نظام آموزشی مؤثر بر افت تحصیلی دانش آموزان فقرو محرومیت اقتصادی، نامناسب بودن مکان زندگی، نامناسب بودن امکانات بهداشتی، کار کودکان، شرایط و عوامل فرهنگی و اجتماعی، تفاوت زبان و فرهنگ بومی با زبان و فرهنگ عمومی جامعه، نگرش اجتماعی محلی و خانواده نسبت به تربیت کودکان از نظر جنسیت آنان، شرایط و عوامل خانوادگی می‌باشد.

محرومیت‌های محلی و جغرافیایی و توزیع نامناسب امکانات آموزشی و نیز نارسائیهای جسمی و بیماری‌ها ممکن است سبب پیدایش ناراحتیهای جسمی خاص در دانش آموزان شده به طوریکه در برنامه‌های تحصیلی کودک مزاحمت ایجاد کرده و در نهایت به افت تحصیلی منجر شود.

(معیری، ۱۳۷۰: ۳۱-۲۷).

چگونگی کیفیت رابطه‌ی معلم و دانش آموز تا حدی زیادی روی یادگیری او تأثیر می‌گذارد. در برقراری ارتباط با دانش آموزان در کلاس، معلم با موانع و عوامل زیادی روبروست. آگاهی و تسلط معلم بر این موارد و مهارت‌های ارتباطی در جهت تحقق اهداف آموزشی امری اجتناب‌ناپذیر است. معلمی هنری است ظریف و حساس که با کمترین لغزش و خطا خسارت جبران‌ناپذیری بر شخصیت فراگیر وارد شده و قطعاً هرگونه رفتار صحیح و سنجیده موجب آینده‌ای درخشان برای دانش آموز می‌شود. (بهرنگی، ۱۳۷۴: ۲۹۲).

تلخابی علی‌شاه و همکاران (۱۳۸۹)، در پژوهشی به «بررسی مهارت‌های ارتباطی در رفتار کلاسی معلمان و رابطه‌ی آن با درصد قبولی دانش آموزان دبیرستان‌های شهر تهران» پرداخته است. هدف کلی از این موضوع بررسی چگونگی استفاده معلمان از مهارت‌های

ارتباطی در برخورد با دانش آموزان و رابطه‌ی آن با درصد قبولی دانش آموزان می باشد. یافته‌های موضوع نشان داد که بین نظر معلمان و دانش آموزان در مورد استفاده‌ی معلمان از مهارت‌های ارتباطی تفاوت معنی داری وجود دارد. همچنین معلمان زن نسبت به معلمان مرد در استفاده از مهارت‌های ارتباطی به نحو بهتری عمل می کنند و درصد قبولی دخترها نسبت به پسرها بالاتر است. همچنین بین استفاده‌ی معلمان از مهارت‌های ارتباطی و درصد قبولی دانش آموزان همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد.

پژوهش نیکدل «بررسی رابطه بین مهارت‌های ارتباطی معلمان با وضعیت تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی منطقه ۱۸ تهران سال تحصیلی ۹۰-۸۹»، دارای شش مؤلفه دریافت و ارسال پیام، تنظیم عواطف، گوش دادن، قاطعیت ارتباطی، احترام نامشروط و بینش در ارتباط می باشد. یافته‌ها حاکی از آن است که بین مهارت‌های ارتباطی معلمان با وضعیت تحصیلی دانش آموزان رابطه‌ی مثبت و معنی داری وجود دارد. بین میانگین نمرات مهارت‌های ارتباطی معلمان زن و مهارت‌های ارتباطی معلمان مرد تفاوت معنی داری مشاهده می شود. به طوری که میانگین نمرات معلمان زن نسبت به معلمان مرد بالاتر است. در نتیجه می توان گفت جنسیت بر مهارت‌های ارتباطی معلمان مؤثر است. در بین مؤلفه‌های مهارت‌های ارتباطی، بینش ارتباط معلمان بیشترین تأثیر را در وضعیت تحصیلی دانش آموزان دارد. به طوری که ۱۵ درصد از تغییرات در وضعیت تحصیلی دانش آموزان مربوط به بینش نسبت به فرایند ارتباط معلمان است.

سیریلو و هربل ایزنمن^۱ (۲۰۰۶) پژوهشی با عنوان «رفتار ارتباطی معلم در کلاس درس ریاضی» انجام داده اند. هدف آنها از این پژوهش، بررسی فهم و درک دانش آموزان از پنج دسته از رفتار ارتباطی معلمان ریاضی در کلاس می باشد که عبارتند از: بازخواست، تشویق و تحسین، حمایت غیر کلامی، درک کردن و دوستانه بودن، کنترل کردن. یافته‌های پژوهش نشان داده است که میان فهم و درک دانش آموزان پسر و دختر از رفتار ارتباطی معلمان ریاضی در کلاس، تفاوت معنادار وجود دارد که اغلب، تفاوتها در متغیر حمایت غیر کلامی می باشد.

ساک (۱۳۷۳) در پژوهشی تحت عنوان بررسی نگرش معلمان نسبت به موقعیت آموزشی (روابط معلم-شاگردی) و میزان موفقیت آنان از نظر دانش آموزان و مدیران نتیجه می گیرد که:

۱) نگرش معلمان با روابط معلم و شاگردی در کلاس و همچنین با نحوه عملکرد آنان در محیط آموزشگاه و در رابطه با همکاران و مسئولان و نمودهای رفتاری که دال بر علاقمندی به امر تدریس است، همبستگی معنادار نشان می‌دهد.

۲) میان نگرش معلمان نسبت به دانش‌آموزان با ارزشیابی دانش‌آموزان و مدیران از میزان کارآیی آنان رابطه معنادار وجود دارد.

۳) معلمانی که زن هستند و یا در دوره ابتدایی تدریس می‌کنند در مقایسه با معلمان مرد، آنهایی که در دوره راهنمایی تدریس می‌کنند، نسبت به دانش‌آموزان از نگرش مثبت‌تری برخوردارند. ۴) علاوه بر ارتباط نگرش معلمان با عملکرد آنان در محیط آموزشگاه، میان نگرش آنان نسبت به دانش‌آموزان با ارزشیابی دانش‌آموزان و مدیران از میزان کارآیی آنان نیز رابطه معنادار مشاهده گردیده است.

سلسبیلی و قاسمی (۱۳۸۴)، در پژوهشی به بررسی «عوامل مؤثر بر افت تحصیلی، نگاهی دوباره به عوامل درونی و بیرونی» پرداخته‌اند. در این پژوهش، مسئله ترک تحصیل با توجه به شرایط مختلف اجتماعی، جمعیتی، خانوادگی، آموزشگاهی و چارچوب نظامهای آموزشی کشورهای گوناگون از دیدگاههای متفاوت مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. این پژوهش به بررسی روند پدیدار شدن مفهوم افت تحصیلی، شناسایی دقیق عوامل مؤثر بر افت و تأثیر دو دسته عوامل بیرونی و درونی آموزش و پرورش می‌پردازد. توجه به متأثر بودن افت تحصیلی از عوامل گوناگون و لزوم توجه هماهنگ و یکپارچه به مجموعه‌ای از فعالیتهای اثر گذار برای مقابله با افت تحصیلی، توجه به تقدم تأثیر گذاری عوامل فرهنگی- اجتماعی و اقتصادی بر افت تحصیلی، وجود محیطهای فقیر، محرومیت های فرهنگی اجتماعی، بی سوادی والدین و بستر اقتصادی اجتماعی نامناسب از نتایج مهم این پژوهش است.

تسلط معلم بر درس، روش تدریس و ارتباط او با دانش‌آموزان، از عوامل مهم پیشرفت یا افت تحصیلی دانش‌آموزان است. معلم باید همواره بکوشد تا از راه مطالعه و تحقیق، بر دانش و مهارتهای حرفه‌ای خود بیفزاید. و باید سعی کند تا از آخرین یافته‌های علمی درباره مسائل تعلیم و تربیت و رشته تخصصی خود آگاهی بدست آورد. یک معلم خوب باید محقق و پژوهشگر باشد و لازمه این کار علاقه مندی به مطالعه داشتن تفکر علمی است. او باید بر اساس واقعیتها درباره امور قضاوت کند و نه بر اساس تعصب و پیش‌داوریهای